

Civell Steenberg.

Axel Steensberg

1. juni 1906 – 3. marts 1999

Af Holger Rasmussen

Axel Steensberg blev født 1. juni 1906 i Sinding i det vestjyske hede-land, hvor hans forældre havde et bolsted. Gennem hele sin tilværelse markerede han bevidst sin jyske oprindelse, bl.a. ved at fastholde sin jyske sprog-tone. Efter nogle år som landbrugsmedhjælper og to ophold på Askov højskole begyndte han studier i historie og geografi-geologi ved Københavns universitet, som afsluttedes i 1937. I studietiden havde han haft beskæftigelse ved Nationalmuseets 1. afdeling og i 1934-37 som assistent hos professor Gudmund Hatt med opmåling af forhistoriske agre og hustomter i Jylland.

I 1936 ansattes han ved Nationalmuseets 3. afdeling (Dansk Folkemuseum), der da havde påbegyndt indflytningen til det nyindrettede Nationalmuseum. 1939 ansattes han som inspektør og i årene 1946-59 som overinspektør (afdelingsleder). Samtidig med Steensbergs ansættelse blev filologen Svend Jespersen knyttet til afdelingen. De to nyansatte blev beskæftiget med at opstille bondesamlingen, hvorved de fik et førstehåndskendskab til, hvad der fandtes, og hvad der manglede i museets samlinger. Det blev baggrunden for en række initiativer med etnologisk sigte.

I 1943 – efter omfattende rejser i Europa for at studere høst med kornsegl – førte det til disputatsen *Ancient Harvesting Implements. A Study in Archaeology and Human Geography*, et arbejde inden for dansk arkæologi, som førtes videre med udgravning af hustomter, bl.a. efter overflytningen af den firlængede gård fra Østsjælland, Pebringegården, til Frilandsmuseet i 1939.

Steensberg havde ved flere lejligheder slået til lyd for en fortsættelse af H. Zangenbergs arbejde med registrering af byggeskikke på landet, og i 1944 tog han initiativet til at skaffe midler fra private fonde til et sådant arbejde. Som murbrækker over for fonde og bevillende myndigheder benyttede Steensberg to små bøger med Zangenbergs materiale og sine egne arkæologiske undersøgelser:

Den danske Bondegaard. Fra Jordhus til den moderne Bondebolig (1942) og *Gamle danske Bøndergaarde* (1943). Der var i besættelsestiden en positiv holdning til et nationalt projekt, der i de følgende år blev landsomfattende. Det indskærpedes medarbejderne, som var studerende og nybagte magistre, at de skulle være opmærksomme på gamle møbler og redskaber med henblik på erhvervelse til suppler-
 ring af Folkemuseets bestand. Denne suppler-
 ring blev så væsentlig, at det erhvervede i løbet af nogle få år fyldte kældergangene på Nationalmuseet, der ikke rådede over egentlige magasiner, uagtet museets arkitekt, Mogens Clemmensen, havde gjort opmærksom på denne mangel ved planlægningen af museets nyindretning.

Ved krigens ophør genoptoges gamle forbindelser, og nye knyttes. Her spillede Sverige en vigtig rolle ved i 1950 at indbyde et bredt udsnit af europæiske og amerikanske etnologer. Sjælen i dette var professor Erixon, der arbejdede på en gigantisk opgave, et kulturhistorisk atlas. Samarbejdet blev på flere fronter nært og frugtbart. I 1954 tog Steensberg initiativet til et møde i København af europæiske plovforskere om et samarbejde med henblik på udarbejdelsen af det nævnte atlas. Som resultat af mødet oprettedes International Secretariat for Research on the History of Agricultural Implements. Sekretariatet har sæde i København og har fortløbende publiceret årbogen *Tools and Tillage*.

Afgørende betydning fik Steensberg som medlem af Provinsmuseumsnævnet 1952-58, hvor han var med til at udforme den betænkning, der førte til den første egentlige museumslov i Danmark. I de følgende to år deltog han som medlem af lokalmuseumstilsynet. Der skabtes herigennem fornuftige arbejdsvilkår for landets museer. Det skal noteres, at en række af de først uddannede af hans elever besatte stillinger som museumsledere landet over.

I 1954 knyttedes Steensberg til Københavns universitet som lektor i kulturhistorie, en udnævnelse, der i 1959 fulgtes af et professorat i det nyoprettede fag materiel folkekultur.

Undervisningen i et fag med den nævnte titel blev gennemført mere ud fra praktiske end teoretiske synspunkter på linje med de principper, han havde fulgt i sin egen forskning – ikke uden en vis kritik, især fra de yngre årgange af de studerende. Steensberg lagde stor vægt på besøg af udenlandske kolleger inden for etnologien og på uddannelsesrejser til europæiske universiteter, museer

osv. Ikke mindst ved besøg i Østeuropa følte man stærkt ønsket om kontakt, som da vi ved ekskursionen til Ungarn blev modtaget på banegården i Budapest, hvor ungarske studenter frembar blomster, brød smykket med brogede bånd osv., anført af den legendariske professor Edit Fél. Det var gribende. Og besøget kronedes af mødet med professor Bela Gunda i Debrecen, der havde planlagt en daglang fodtur over den tilstødende pusta.

I sin tid som professor udarbejdede Steensberg sammen med sine studenter og et par museumskolleger *Dagligt Liv i Danmark*, et værk, der er en slags nutidig parallel til Troels-Lunds *Dagligt Liv i Norden*. Det dækkede tiden fra 1620 til nutiden. Førsteudgaven (1963-71) udkom i 6 bind, der i anden udgave (1981-82) øgedes til 8 bind.

Efter at have frasagt sig sit professorat i 1970 fortsatte Steensberg sit videnskabelige arbejde hovedsageligt inden for tre områder: Landsbyundersøgelserne, bl.a. med at publicere ældre undersøgelser, som nævnt trebindsværket om Store Valby (sammen med Østergaard Christensen) og et arbejde over Hejninge (1986). Steensberg fortsatte og kompletterede Hatts arbejder over marksystemer og -former. Undersøgelser over dyrkningsspor publiceredes i *Atlas over Borups Agre 1000-1200 e.Kr.* (1968). Til disse undersøgelser slutter sig publikationen *Jordfordeling og Udskiftning. Undersøgelser i tre sjællandske Landsbyer* (sammen med C. Rise Hansen), 1951.

Steensberg beskæftigede sig i hele sin forskning med tolkning og forsøg med arkæologiske fund, således med de mosefundne træsager, som han påviste at være plove eller dele af sådanne. Hans beskæftigelse hermed førte til oprettelsen af det historisk-arkæologiske forsøgscenter i Lejre, som han var formand for 1964-70. Det er blevet kaldt verdens første forsøgscenter for rekonstruktion og efterlignende forsøg.

Naturligt nok medførte hans markanalyser overvejelser over det gamle landbrugs praktik. Især svedjebruget fangede hans interesse, efter at han sammen med den finske etnolog Kusta Vilkuha havde oplevet det endnu levende svedjebrug i Finland. Han medvirkede derfor til en række praktiske forsøg hermed i Danmark, assisteret af kolleger og venner, først af Kusta Vilkuha og senere – i forbindelse med forsøg i Draved Skov på at genskabe stenalderens svedjebrug – af Troels Smith, Svend Jørgensen og Johs. Iversen.

Resultaterne publicerede han bl.a. i *Med bragende Flammer* (1963), i *Draved. An Experiment in Stone Age Agriculture* (1973) og endelig i *Fire-Clearance Husbandry. Traditional Techniques Throughout the World* (1993). Også arbejdsforsøg med fx enkelte redskaber havde hans interesse. Således tog han initiativ til forsøg med pløjning med forskellige plovtyper sammen med Grith Lerche, som siden fortsatte undersøgelserne. Et af resultaterne var *Agricultural Tools and Field Shapes* (1980).

Ofte viste Steensberg sig at have en forbløffende intuition, som fx da han rigtigt tydede fund af pagaj-lignende genstande som værende en særlig slags træspade. Steensberg lagde stor vægt på erfaring med landbrugsarbejde som basis for videnskabelig beskæftigelse dermed. »Man skal have plovet selv,« erklærede han.

Det var formodentlig især Steensbergs udenlandske kontakter, specielt professorkollegerne A. Fenton (Edinburgh) og J. Golson (Australian National University), der fik ham til at interessere sig for nutidigt, traditionelt landbrug i troperne. På baggrund af et feltarbejde i højlandet skrev han derefter (1980) *New Guinea Gardens: A Study of Husbandry with Parallels in Prehistoric Europe*, dels efterfølgende den ovennævnte *Fire-Clearance Husbandry* (1993).

Steensberg bevarede hele livet sin interesse for at se sammenhænge i tilværelsen. Det gav sig stærkt udtryk i bøgerne *Man, the Manipulator. An Ethno-Archaeological Basis for Reconstructing the Past* (1986) og i *Hard Grains, Irrigation, Numerals and Script in the Rise of Civilisations* (1989), men også i hans store interesse for medmennesker. Disse karaktertræk skaffede ham en meget stor kreds af samarbejdende kolleger og venner i de forskellige samfundslag. Kombineret med hans energi og engagerede stædighed gjorde det ham til et aktivt og skattet medlem af et utal af foreninger og selskaber, lige fra Borupris' Venner til Videnskabernes Selskab – af hvilket sidste han var medlem siden 1954 – ligesom det resulterede i mange hædersbevisninger. (Blandt disse var mange honorære medlemsskaber, fx blev han æresmedlem af Samfundet för Nordiska Museets Främjande (1952) og af det ungarske etnografiske selskab (1979), ligesom han var medlem af Finska Fornminnesföreningen (1952), af The Deserted Medieval Village Research Group (1954), Kungl. Gustav Adolfs Akademien (1954), Etnologiska Sällskapet i Stockholm (1954), Norsk Folkemuseum (1961), Society of Antiquarians of Scotland (1968), Association Internationale des

Musées d'Agriculture (1971), det finske videnskabsakademi (1974) og Gesellschaft für Vor- und Frühgeschichte in Bonn (1976).)

Steensberg opnåede en høj alder, men trods dette bevarede han sin forbløffende arbejdsevne. Han udnyttede denne til det yderste og døde derfor midt i arbejdet på en række opgaver, som han var levende optaget af.